

# AZ ÉLETBIZTOSÍTÁS A FÖLDHITEL SZOLGÁLATÁBAN.

## I.

### *Észrevételek.*

E szemle múlt év szeptember havi számában megpillantván a Havas tanár úr által közölt fejtegetés czímét, első tekintetre az a véleményem támadt — és a közlemény elolvasása e véleményemet meggyőződéssé érlelte, hogy itt egy komoly indítvány mezébe öltöztetett utópiával van dolgunk, a mely egy bizonyára tetszetős külsejű eszmét — két nagy banküzletág összekapcsolását — valósággá kívánja alakítani.

És ha azt merem állítani, hogy e gondolatom már a czím megpillantásakor támadt, evvel nem akarok talán valami jóstehetséget arrogálni magamnak, a súlyt csak arra kívánom fektetni, hogy az *életbiztosítást* és *földhitelt* két oly teljesen heterogén fogalomnak ismerem, a melyeket sem társítva, sem az egyiket a másik szolgálatába szegődve elképzelni képes nem vagyok.

Ez lévén — alább bővebben kifejtendő okokból — nézetem a szóban forgó tárgyról, feszült érdeklődéssel vártam az ez ügyben kifejlődő polemiát, a mely azonban, bevallom, egyáltalán nem elégitett ki, részben azért, mert a tervezetnek csak parciális érdekű részeivel foglalkozott, másrészt mert e folyóirat múlt számában a dr. Nagy úr által emelt kifogásokat Havas tanár úrnak — nézetem szerint — sikerült az egész vonalon megczáfolnia.

Én a tervezet tévedéseit nem az eszme kivitelében vélem föltalálhatni, hanem azt hiszem, hogy hibás a terv kiindulási pontja, hibás annak indokolása, azt hiszem, hogy a terv nélkülözi az életképesség azon föltételeit, melyek a *tervezetet* az *utópiától* megkülönböztetik.

»Felette kívánatos, hogy földbirtokosaink tehermentes birtokot hagyjanak utódaiknak.« Ez az a tétel, a mely hivatva van az egész tervezetet közgazdasági szempontból ajánlani s a melynek célja, hogy a később következő fejtegetések szükségességét jó eleve indokolja.

És épen ez a kiindulási pont teljesen téves. Mert kereken tagadjuk, mintha: »közgazdasági iróink, kik a földhitel kérdésével behatóbban foglalkoztak, mindannyian hangsúlyozták, hogy földbirtokosaink tehermentes birtokot hagyjanak utódaiknak.« Mert bár hajlandó vagyok megengedni, hogy az *egyéni gazdaság* szempontjából mindig kedvezőbb a földbirtok tulajdonosára, ha ugyanazt a birtokot tehermentesen, mint ha megterhelve bírja avagy hagyja hátra utódainak, de közgazdasági szempontból határozottan téves azt állítani, mintha valami elkerülésre, bár erőfeszítéssel járó elkerülésre méltó rossz lenne az, birtokkiegészítés vagy beruházások, földjavítások eszközlése vagy társtulajdonosok kizárása és más hasonló célok kivitelére kötött kölcsönökkel megterhelt földbirtokokat hagyni hátra. Azoknak az özönviz előtti időknek vége van már, a mikor minden adósságot, minden kölcsönt a nummus non parit nummum elvénél fogva valami immorális, veszélyes, elítélendő dolognak tekintettek; a mai, kissé tisztultabb fölfogással eljutottunk már annak beismeréséhez, hogy az adósság, de eminenter a jelzálogadósság önmagában véve a körülményektől elvontan sem jónak, sem rossznak nem tekinthető; akár egyikké, akár másikká csak az a cél minősíti, a melynek elérése végett a kölcsönüzlet megkötöttet.

Csak azokkal a számításokkal foglalkozunk, a melyek alapjául Havas úr fölteszi, hogy az annuitások fizetése, ha bizonyos számú éven át teljesített, megszűnik — az adósság teljes megszüntetése mellett — még a kölcsönvevő-biztosított életében. Maga a szerző a fogalomnak megfelelő organizációt két intézet szövetkezésében, a közös célra való egyesülésében látja; de kérdjük, képzelhető-e, hogy ha egy kölcsönügylet kötésénél két intézet szerepel finanszírozó felek gyanánt, képzelhető-e, hogy az adós olcsóbban jöjjön ki, mintha kölcsönügyletét csak egy intézetnél köti, ha csak egy oly intézet van, mely az ügyletből nyereséget kíván vonni.

De a két intézet szövetkezése, mondhatnók, csak külső momentum. Megengedjük! De még ha a tervezett gépezet

összes működését egy intézet végzi is, ennek kettős működési körének — mint kölcsönadó és biztosító — megfelelőleg kettős díjazást kell szednie a szolgáltatásért, a mely utóvégre is csak egy: a kölcsönnyújtás.

De hogy a kölcsönvétel ezen módja valósággal nem a legolcsóbb, azt a Havas úr által kitüntetett dijszázalékok minden érvelés nélkül bizonyítják. A kölcsönösszeg 7—8<sup>o</sup>/o-át a földből kigazdálkodni lehetetlen és közgazdasági szempontból határozottan károsnak, egyéni gazdaság szempontjából pedig az anyagi jólét megrontására vezetőnek tartjuk, ha egy gazda a neki nyújtott kölcsönért oly szolgáltatásokra köteleztetik, a melyek ellenértékét a kölcsön okozta haszon nem nyújtja. És ne feledjük, hogy e 7—8<sup>o</sup>/o díjtétel megállapításánál a legolcsóbb földhitelintézet kamatlábát vette Havas úr alapul, pedig földbirtokosaink túlnyomó, de *hitel* tekintetében egyedül számbaveendő részét az képezi, mely legelőkelőbb jelzálogintézetünknek általánosan ismeretes arisztokratikus elvek szerint adott, az értéknek csak csekély <sup>o</sup>/o-át képező kölcsönével be nem érheti, hanem más intézethez kénytelen folyamodni, a melynek drágább kamattételét véve alapul, a díjtétel már mintegy 10<sup>o</sup>/o-ra fog esetenként emelkedni: oly horribilis <sup>o</sup>/o, a melyet a terv imaginär előnyeinel fogva eszélyes és *egészséges* gazda alig lesz hajlandó fizetni.

Szóval: miután a múlt havi számban megjelent viszonylásban Havas tanár úr tervének hatályát már maga a kifogástalan egészségű és tegyük hozzá, nem túlságosan éltes földbirtokosokra szorította, a fentiek alapján további megszorításul azt mondhatjuk, hogy bár jelentékeny, de még elviselhető díjtétel alapján csak azon földbirtokosok fogják a tervezett újítást fölhasználhatni, a kik birtokaikat csak kevéssé óhajtják megterhelni.

E két hatalmas megszorítást mi már olyannak tartjuk, hogy *gyakorlati* szempontból már ezen szempontból sem hisszük az eszmét kivihetőnek, mert ily szűk üzletkör mellett e minden esetre nagyszabású terv kivihetőségéből sokat, majd mindent elveszít.

De ellenvetheti Havas úr, hogy ez merő hiedelem, esetleg azt a kifogást is teheti, hogy még ha a terv gyakorlati szempontból a mai viszonyok között sikerrel nem is volna életbe léptethető, mégis egészséges alapokon van megszerkesztve.

Azt szándékszem tehát a továbbiakban kimutatni, hogy tisztán elméleti értékkel, tisztán közgazdasági szempontból sem áll meg a fölvetett eszme; nem azért, mert a morál, a méltányosság föltételeinek sem felel meg kivitele, azt ohajtom bizonyítani, hogy nemcsak az épület van hibásan megszerkesztve, hanem maga az alap, a melyen épült, merőben elhibázott, még pedig azért, mert meg van a valóságos error in substantia, mely az egész okoskodást halomra dönti.

Havas úr egész fejtegetésének alapja, egész okoskodásának vezéreszméje az, hogy a jelzálogadós biztosítsa magát azon *veszély* ellen, hogy adósságát ki kell fizetnie. Nem egyéb az egész tervezet! Bizonyos díjakat fizet az adós évek során át, hogy csak azon veszélytől megóvja magát, hogy adósságát ki kell egyenlitenie. E díjakban nem fizeti a tőkét és kamatokat, mert hisz ha meghal, minden további fizetése megszűnik, hanem fizet valóságos biztosítási díjat adóssága kifizetése ellen. És itt van valóságos fogyatkozása a rendszernek, mely azt nemcsak kivihetetlenné teszi, nemcsak utópiának bélyegzi, hanem a mely a gyakorlatba átültetve meglazítaná a közmorált, az ember kötelezettségeiről való helyes fölfogást.

Mert hogy a jég elveri a termést, hogy a tűz fölemészti a házat, hogy a halál megfosztja a családot eltartójától, támaszától, ezek veszélyek, fenyegető veszélyek, a melyek ellen való biztosítás eszméje abban rejlik, hogy e veszélyek a nagy tömegben ugyan szabályszerűen állanak be, de minden szabályszerűség, minden törvényszerűség nélkül érik az individuumot.

*De az adósságot megfizetni, ez nem veszély, a melyet elhárítani, a mely ellen magát biztosítani, ez kötelesség, a melyet teljesíteni kell.* És ha a kötelesség teljesítésének eme kötelező voltán nem változtat semmit az adós halála, de különösen nem a jelzálog-hitelnél, a hol a kölcsön alapja, a hitel lényeges eleme korántsem a személy, a mely a kölcsön nyújtásánál figyelembe sem jő, hanem épen az ingatlan, a melynek a kölcsön ennek időtartama alatt valóban inhaerens tulajdonává válik.

És ha találkozónék intézet, a mely Havas úr indítványát elfogadva az új üzletágot létesitené, úgy nem tudom, ez eszme pártolóinak jogérzéke mily eszmemenet útján igyekez-

nék elnyomni fölháborodását, a midőn a kölcsönvevő biztosított röviddel a biztosítás megtörténte után elhalván, a nevető ö-ökösök tehermentes birtokot és még a kölcsönkép kapott jó összeg pénzt kapnák örökül?

Nem! A jelzálogkölcsön-üzlet és a biztosítási üzlet főismérvei oly különeműek, de sőt oly tökéletesen ellentett természetűek, hogy e két ágnek egymásba olvadnia sohasem szabad.

A ki a tőkét ingatlanára kölcsönveszi beruházás, örökségmegosztás vagy akármi más körülmény miatt, ez azért a kölcsönért más járulékot jogosan nem fizethet, mint: 1. a kölcsönül élvezett tőke kamatát = a tőke minimális használati értéke az ő szempontjából, 2. a tőke törlesztésére szükséges összegeket. Miután pedig a föld, a melybe a tőke beruháztatott, az örökösnek egyenlőkép jövedelmez, akár csak elődjének, nem lenne jogosult egy ember minden törekvését oda irányozni, hogy élete folyamán a tőke használati értékén és normális törlesztési hányadán kívül többet adózzon, csak-hogy megmentse utódait attól, hogy halálakor birtokát oly kölcsön terhelje, a melynek előnyeit, a vele szerzett beruházásokat örökül hagyja utódainak.

Valóban azt hiszem, az egész tervezet az életbe átültetve nem lenne egyéb egy rosszul jövedelmező üzletágnál az intézetre, mely azt üzletkörébe fölvette, másrészt altató szer, a melylyel könnyelmű földbirtokosok, a kiket a családjukra való tekintet eddig talán mégis takarékoságra üsztöngött, lelkiismeretük szavát örök hallgatásra készítenék.

Nem gyakorlati eszme a tanár úr terve, mert nincs meg benne az a népszerű vonás, mely azt nagy tömegek, egész érdekkörök számára üdvezítőül tüntetné föl, de nem is elméleti tervezet, mert egy ideális, a méltányosság elvén alapuló hitelrendszernek merő ellentéte az a helyzet, a melyet e terv életbeléptetése teremtene, nem más az utópiánál, talán kevésbé fantasztikus, de épen azért kevésbé megkapó, mint annyi más.

ÉBER ANTAL.

## II.

### *Válasz az »Észrevételek«-re.*

A Szemle tisztelt szerkesztője szives volt velem közölni Éber Antal úr „Észrevételeit“, az általam ugyanezen folyóirat

hasábjain megpendített eszmére vonatkozólag. Esetleges félreértések elkerülése végett nem késtem soká a válaszszal. Éber Antal úr egy kis bevezetés után segítségemre siet s kijelenti, hogy nézete szerint a dr. Nagy Gyula úr által emelt kifogásokat az egész vonalon sikerült viszonyválaszomban megczáfolnom. Ezután elmondja az ő aggályait. Köszönöm a kegyes támogatást, már csak azért is, mert ha sikerült Nagy úr szakszerű kifogásait hatálytalanná tennem, remélem, sikerülni fog Éber urat a képzelet, a meg nem értés és a félreértés alkotta sáncaiból kivennem.

Éber úr egyszerűen tagadja, hogy kívánatos volna, hogy földbirtokosaink tehermentes birtokot hagyjanak utódaikra, mert ez, ha nem is közönyös az egyéni gazdaság szempontjából, teljesen mindegy közgazdasági szempontból. Nem szólok arról, hogy ott a Királyhágón túl, mily ügyesen juttatja némely pénzüntézet a magyar gazda elhalálozásával a birtokot oláh kézre, pedig ez sem volna utolsó érv tervezetem mellett. Hagyjuk ezt, hisz a föld akkor is megtermi a maga gyümölcsét, ha oláh vagy rác szántja is fel, a kalászek száma sem fog apadni, bár a jövedelem többé nem a magyar elem jövedelme, a virágzás nem a magyarok virágzása.

Hivatkozom ezek helyett egy közgazdasági íróra. Itt fekszik asztalomon *dr. Ráth Zoltán* úr egyik igen becses tanulmánya: »A földbirtokos osztály hitelszükséglete és annak kielégítése«. Reményilem, hogy ezt Éber úr is ismeri, hisz különnyomat e folyóirat füzeteiből. Üsse fel a 67-ik oldalt és olvassa el az első hatodfél sort, reá találhat könnyen, ritkított szedés. Bizony Ráth úr felette fontosnak tartja, hogy »*az új nemzedék ne legyen kénytelen örökölt adósság súlya alatt kezdeni meg pályafutását*«.

Mikor Ráth úr nevezett munkáját a »Köztelek«-ben ismertettem, épen az idézett rész tárgyalásánál mutattam ki, hogy e nemes cél elérésére nem elegendő a törlesztési kényszer, ehhez szükséges, hogy az életbiztosítás remek vívmányait hasznosítsuk a földhittel szolgálatában.

Ne vegye Éber úr sértésnek, de nyíltan kimondom, hogy legalább e téren Ráth Zoltán úr szava súlyosabb, mint Éber úré. *Tehát az alapelv helyes.*

A kérdés matematikai oldalával Éber úr nem foglalkozik, nem mond arról se jót, se rosszat, azt egyszerűen

bölcs hallgatással mellőzi, hanem azért elítéli a tervet, mert annak a financirozásánál két intézet is nyereszkesednék. Persze azt el sem tudja képzelni, hogy a két intézet együttes nyeresége kisebb is lehet, mint a jelzálogos kölcsönökkel foglalkozó akárhány egyes intézeté. A dolgot csakugyan igen emelkedett szempontból vizsgálván, nem azt kutatja, hogy mit nyer a földbirtokos, hanem, hogy mit nyer a hitelező.

»De hogy a kölcsönvétel ezen módja valósággal nem a legolcsóbb, azt a Havas úr által kitüntetett díjszázalékok minden érvelés nélkül bizonyítják.« Mily meglepő igazság. Ezt ugyan számításaim nélkül is tudhatta volna. Nem kell ahhoz methematikai ismeret, hogy kiderítsük, hogy az a fél-évi annuitás nagyobb, ha az élethossziglan, de legfeljebb 82-szer fizetendő, mintha okvetetlenül 82-szer szolgáltatandó. Nem is mondtam soha, hogy ez a legolcsóbb neme a kölcsönnek, a koczkázat díját meg kell fizetni.

Allítottam és állítom most is, hogy olcsóbb, mint akárhány hazai takarékpénztár által nyújtott és földbirtokosaink által tényleg igénybe vett jelzálogos kölcsön.

Éber úr ezután megtanít, hogy a földből 7—8<sup>o</sup>/<sub>o</sub>-ot kigazdálkodni lehetetlen. Ha már Éber úr oly kegyes, hogy figyelemmel kíséri munkálkodásomat, akkor tudhatná, hogy az általa most felfedezett új tétel mellett már évekkel ezelőtt szerencsém volt állást foglalni. Az a körülmény azonban, hogy mindketten ismerjük e tételt, sőt kívülünk, de még előttünk mások is ismerték, nem változtat azon a szomorú tényen, hogy földbirtokosaink nagy csoportja 8 és több százalékos kamatot fizet betáblázott kölcsönei után. Merem ezt állítani, mert volt alkalmam átvizsgálni a kölcsönnyújtás feltételeit.

Kár továbbá azért haragudni, hogy számításomnál a Magyar Földhitelintézet adatait használtam, azét az intézetét, mely felfogásom szerint, szervezeténél és elfoglalt posztójánál fogva első sorban volna hivatva e téren is úttörőként szerepelni. A tervet ugyan más budapesti intézetre sem féltem bízni, melynek kölcsönei ugyan drágábbak, mint a nevezetté, de az eltérés nem 2<sup>o</sup>/<sub>o</sub> ám, hanem alig 1<sup>o</sup>/<sub>o</sub>.

Hogy a Magyar Földhitelintézet arisztokratikus intézet, bocsánatot kérek, de arról nem felelek, én magam demokratikus ember vagyok. Azt azonban tudom, hogy a nevezett

intézet által keletkezése óta engedélyezett 12.413 kölcsön közül 5.819 kölcsön kisebb összegű volt 3000 forintnál. Hinni akarom, hogy ezen adósok nem tartoznak az arisztokraczia tagjai közé.

»A felvetett eszme a morál, a méltányosság feltételeinek sem felel meg«, állítja Éber úr. No, ez már kicsit sok. Mindenféle támadásra el voltam készülve, de arra, hogy akadjon ember, ki az immorális szót dobja szemem közé, még sem. Már igazán meg akartam haragudni, mikor észreveszem a lap alján, hogy Éber úr a *nevető örökösökről* beszél, kik tehermentes birtokot kapnak. Most meglettem a kulcsot Éber úr egész okoskodásához. Arra az emberre, ki e kérdés tárgyalásánál a nevető örökösökre gondol, mondjon akármit is, haragudni nem lehet.

Valóban én sohasem gondoltam a nevető, hanem mindig a siró örökösökre. Ilyenek is léteznek? Az igaz és hű hitves könnyeit felszárítani, az apátlan árva fájdalmát enyhíteni talán még sem erkölcstelen cselekedett. Annak az asszonynak, kit feleségünké tettünk, annak a gyermeknek, kinek életet adtunk, joga van megkövetelni, hogy tőlünk telhetőleg gondoskodjunk róluk arra az eshetőségre is, ha érettük dobogó szivünk megszűnik működni. Ha ezt az aggódó gondoskodást Éber úr különleges észjárása immorális dolognak minősíti, Isten neki, én immorális ember akarok maradni.

Éber úr felfogása szerint minden életbiztosítás erkölcstelen cselekedet, mert a kedvezményezett markába nevet, hogy szerencsésen nyeréskedett a biztosított halálán. Legyen nyugodt, Éber úr, azok a lánglelkű férfiak, kiknek emléke előtt a késői utókor is belső pietással hajol meg, kik a nagy eszme szolgálatában használták el életerejüket, nem szolgáltak erkölcstelen tervet. A terv megvalósítói, a biztosító társaságok sem az erkölcstelenség tanyái.

Vagy talán a biztosítás nemes dolog, s csak akkor lesz erkölcstelenné, ha azt földbirtokos köti meg? A gazdának szabad jelzálogos kölcsönt felvennie, ezt még Éber úr is megengedi, ez tisztességes dolog. A gazdának szabad életét is biztosítani, ez is tisztességes dolog. *S ha a két tisztességes ügyletet egyidejűleg kötik meg, lesz belőle immorális cselekedet.* Ez Éber úr okoskodásának veleje, melynek további czáfolgatása alól felmentve érzem magamat.



Ugy látom továbbá, hogy Éber úr nem értette meg a tervezetet. Azt mondja: »e díjakban nem fizeti a tőkét és kamatot«. Dehogy nem. Olvassa el még egyszer igénytelen cikkemet, akkor majd talán észre veszi, hogy a 6.66<sup>0</sup>/o-nyi teher két részből van összetéve: és pedig 1. a Magyar Földhitelintézetnek járó 5<sup>0</sup>/o-os annuitásból, mely a kölcsön kamatainak kiegyenlítésére s a tőke törlesztésére fordittatik, 2. a biztosító társaságnak járó 1.66<sup>0</sup>/o-nyi díjból, mely ellen e társaság magára vállalja, hogy a fél elhalálozása esetén, a fél által még le nem törlesztett részt a földhitelintézetnek visszaszolgáltatja és az örökösök, a síró örökösök tehermentes birto-  
kot kapnak.

E kombinációban a dolog oly egyszerű és világos, hogy csodáлом, hogy Éber úr meg nem értette. Kissé nehezebb az előző kombinációkban. Pedig a biztosítási díj minden egyes részletének fizetésével kiegyenlítjük a kamatot és törlesztünk valamit a tőkéből, hogy mennyit, azt megmutatja a díjtartalék értéke. Nem bocsátkozhatom e helyen a díjtartalék fogalmának magyarázásába, ha érdeklí Éber urat, készséggel ajánlok néhány jó munkát.

HAVAS MIKSA.